

Περιεχόμενα

1. Ο ΚΑΦΕΣ ΚΙ Ο ΚΑΦΕΝΕΣ

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ 27/12/2020 σελ.33

1. Ο ΚΑΦΕΣ ΚΙ Ο ΚΑΦΕΝΕΣ

Μέσο: ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 27/12/2020 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 27/12/2020

Σελίδα: 33

Μέσα από το βιβλίο «Ο καφές και ο καφενές. Η κουλτούρα του καφέ και η σημειολογία του καφενέ στην Κύπρο» αναδύονται όλα τα πολιτικά, κοινωνικά και λαογραφικά «αρώματα» του θεσμού του καφενέ. Συγγραφέας του βιβλίου η αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Τμήμα Πολυμέσων και Γραφικών Τεχνών του **ΤΕΙΤΑΚ**, Ασπασία Παπαδήμα.

Πώς ξεκίνησε η ιδέα για ένα βιβλίο για την κουλτούρα του καφέ και τη σημειολογία του καφενέ στην Κύπρο;

Πριν τρία χρόνια, παρουσίασα σε διεθνές συνέδριο Σημειωτικής και Οπτικής Επικοινωνίας μια μελέτη που αφορούσε στον κυπριακό ανδροκρατούμενο καφενέ και με αιφνιδίασε το ενδιαφέρον και η έκπληξη των ξένων συναδέλφων για τα όσα έδειξα και ανακάλυψα. Κατά τη διάρκεια της αρχικής αυτής διερεύνησης αντιλήφθηκα τη μοναδικότητα, το εύρος και την πολυπλοκότητα του θέματος. Έτσι αποφάσισα ότι ήθελα να εμβαθύνω ακόμα περισσότερο και να επεκταθώ σε περαιτέρω θεματικές με διεπιστημονική προσέγγιση, να ενσωματώσω τα επιστημονικά και ερευνητικά μου ενδιαφέροντα και να καλύψω όσο περισσότερες πτυχές του θέματος μπορούσα.

Παρατηρώντας τα εναπομείναντα παραδοσιακά κυπριακά καφενεία, ένιωσα ότι ήταν η οριακή στιγμή να καταγραφεί η πολιτισμική ιδιαιτερότητα και η κοινωνική σημασία του θεσμού, πριν τον οριστικό εκφυλισμό του. Η περιορισμένη και αποσπασματική ελληνόφωνη βιβλιογραφία ήταν ακόμα μια σαφής ένδειξη-υπόδειξη για την αναγκαιότητα ενός τέτοιου βιβλίου που βασίζεται σε επιστημονική μελέτη αλλά απευθύνεται στο ευρύ αναγνωστικό κοινό, με ξεκάθαρη δομή, οπτικές αναφορές και ρευστή γλώσσα.

Τι βρήκατε μπροστά σας σε αυτή την έρευνα;

Βρήκα ανοιχτές και κλειστές πόρτες, ευκαιρίες για συνεργασίες, νέους φίλους, καινούργια γνώση, πολλά καφενεία και μεγάλο όγκο αρχειακού υλικού. Βρήκα επίσης ευκαιρίες για εξορμήσεις προς αναζήτηση πηγών σε πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και βιβλιοπωλεία της Ελλάδας και φυσικά πολλές αφορμές για καφέ, στα πλαίσια της έρευνας πάντα (γέλια).

Έκρυβε καθόλου εκπλήξεις αυτή η διαδρομή;

Έκρυβε συνεχείς και απανωτές εκπλήξεις. Όλες οι διαπιστώσεις για τη σχέση και αλληλεπίδραση της κουλτούρας του καφέ με τη θρησκεία, οι παραδόξεις για την ελλιπή νομοθεσία σχετικά με τα παραδοσιακά καφενεία, οι επιβεβαιώσεις για την επικράτηση στερεοτύπων και την υπόβαση των έμφυλων διακρίσεων στα πλαίσια ενός κοινωνικού θεσμού στη σύγχρονη κυπριακή κοινωνία αποτέλεσαν εκπλήξεις ακόμα και για μένα που ήμουν μάλλον υποψιασμένη.

Ασπασία Παπαδήμα

Ο ΚΑΦΕΣ ΚΙ Ο ΚΑΦΕΝΕΣ

Η κουλτούρα του καφέ
κι η σημειολογία του καφενέ
στην Κύπρο

Φωτογραφίες
Νικόλας Κωνσταντίνου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ

1. Ο ΚΑΦΕΣ ΚΙ Ο ΚΑΦΕΝΕΣ

Μέσο: ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 27/12/2020 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 27/12/2020

Σελίδα: 33

Μικροεκπλήξεις προέκυψαν επίσης από προφορικές μαρτυρίες και πληροφορίες που μου εμπιστεύθηκαν γνωστοί και φίλοι για διάφορα θέματα που σχετίζονται με την κουλτούρα και τα ήθη του καφέ και του καφενέ. Μία από τις μεγαλύτερες εκπλήξεις όμως ήταν ο όγκος της αρθρογραφίας στον κυπριακό Τύπο, από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι τις μέρες μας, που σχετίζεται με παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά μέσα στους καφενέδες.

Πώς ήταν η συνεργασία με τον φωτογράφο σας και με ποιον τρόπο δουλέψατε μαζί;

Καθώς αντιλήφθηκα πόσο «ανάρμοστο» θα ήταν να προσεγγίσω εγώ, ως εκπρόσωπος του φύλου μου, τον χώρο του καφενέ και πόσο δύσκολο θα ήταν να αποσιώσω αυθόρμητη και αυθεντική πληροφόρηση από τους θαμώνες του, η ανάθεση σε έναν Κύπριο άνδρα φωτογράφο φάνηκε ως επιβεβλημένο προσαιπούμενο για τη συλλογή πρωτογενούς οπτικού υλικού in situ. Η γνωριμία και η συνεργασία με τον χαρισματικό φωτογράφο Νικόλα Κωνσταντίνου ήταν εξαιρετικά δημιουργική, αρμονική και πλήρως ανταποδοτική κι αυτό θεωρώ ότι κρίνεται από το αποτέλεσμα. Δέσαμε αμέσως ως ομάδα, κατανόησε απόλυτα το σκεπτικό μου και κατέγραψε με δεισιδουγκότητα, γνησιότητα και ειλικρίνεια την πραγματικότητα του καφενέ και των θαμώνων.

Η διαδικασία ήταν αμφίδρομη, μαθαίναμε ο ένας από τον άλλον. Εκείνος αναζητούσε έμπνευση και υλικό με αφορμή τις θεματικές του βιβλίου κι εγώ αντίστοιχα πληροφορίες από τις φωτογραφίες και από τις συζητήσεις και τις εμπειρίες του με τους θαμώνες, τις οποίες μοιράστηκε γενναϊόδωρα μαζί μου, κατευθύνοντάς με σε νέα μονοπάτια διερεύνησης. Προβληματιστήκαμε πολύ κατά την αναζήτηση της καφενειακής αλήθειας ενώ μελετούσαμε τις λήψεις και αποκωδικοποιούσαμε τα δευτερεύοντα νοήματα στις φωτογραφίες του. Η αλήθεια είναι ότι προέκυψε τόσο ενδιαφέρον και πλούσιο φωτογραφικό υλικό που μας δυσκόλεψε αρκετά η τελική διαλογή των φωτογραφιών για το βιβλίο.

- Στο βιβλίο δεν βρίσκουμε μόνο την ιστορία του καφέ και των καφεκοπτειών, αλλά και ιδεολογικές προε-

Ασπασία Παπαδήμα

Καφές με πολιτικό και κοινωνικό άρωμα

κτάσεις, την έμφυλη διάσταση και τις κοινωνικές προεκτάσεις. Τι μπορείτε να μας πείτε για αυτές τις πτυχές;

Η αναδρομή στην ιστορία του καφέ αποτελεί το αναγκαίο προίμιο. Μελετώντας τις καταβολές, τις μεταβολές και τη διαδρομή του, μπορούν να κατανοηθούν σε βάθος και να ερμηνευτούν καλύτερα η κουλτούρα και τα ήθη που σχετίζονται με την κατανάλωση του καφέ και με τον θεσμό του καφενέ. Οι προεκτάσεις που αναφέρετε είναι απότοκα της ιστορίας, της κυρίαρχης ιδεολογίας, της κοινωνικής ωρίμανσης και της πολιτικής εξέλιξης του τόπου, της παράδοσης και της νοστορπίας των κατοίκων του. Το θέμα είναι τόσο πολυδιάστατο και πολύπλοκο που χρειάστηκε, όπως βλέπετε, να γράψω ολόκληρο βιβλίο για να το συνθέσω και να το ερμηνεύσω.

- Έχετε μεγαλώσει στην Ελλάδα και ήρθατε στην Κύπρο σε μεγάλη ηλικία. Θυμάστε να σας έκανε εντύπω-

ση η κουλτούρα του καφέ και του καφενέ στην Κύπρο;

Η εικόνα του συνοικιακού ανδροκρατούμενου καφενέ, αν και έχει μάλλον εκλείψει πια στην Ελλάδα, ήταν ο-

κεία, καθώς την είχα ήδη συναντήσει και στο αστικό τοπίο αλλά και στην ελληνική επαρχία, στο παρελθόν. Η κουλτούρα του καφέ επίσης γνώριμη, παρόμοια με αυτήν της Κύπρου, εφόσον μοιράζεται όμοια πολιτισμικά στοιχεία που βασίζονται σε κοινό ιστορικό πλαίσιο. Σίγουρα υπάρχουν μικρές αποχρώσεις διαφορές που σχετίζονται με τις λεπτομέρειες, όπως το σερβίρισμα, το λεξιλόγιο κ.λπ. Στην Ελλάδα παραγγέλνω τον καφέ μου ως «ναι και όχι», ενώ στην Κύπρο «μάλλον γλυκύ». Μια σημαντική διαφοροποίηση, που μου έκανε πραγματική εντύπωση, είναι η ιδεολογική προέκταση της επιλογής του καφέ στην Κύπρο. Η συσχέτιση της μάρκας του καφέ με τις πολιτικές πεποιθήσεις ήταν όντως κάτι πρωτόγνωρο για μένα.

- Αυτό σας έδωσε και την ευχέρεια να ερευνήσετε ως «παρατηρητής» και ως «πρίτος» αυτό το θέμα;

Πάντα είναι θεκτό να μπορείς να βλέπεις τα πράγματα από κάποια απόσταση, με φρέσκια ματιά. Γιατί έτσι μπορείς πιο εύκολα να εντοπίσεις και να αναδείξεις τα αόρατα, τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν την τοπική κουλτούρα, τα τόσο δεδομένα, που όχι μόνο δεν προκαλούν εντύπωση, αλλά θεωρούνται αμελητέα. Αυτό το αντιλήφθηκα πολλές φορές, είτε συζητώντας με γνωστούς και φίλους για το θέμα είτε μελετώντας τις συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες κατά τη διάρκεια έρευνας.

- Ποια γεύση σας άφησε προσωπικά η ενασχόληση με αυτό το βιβλίο;

Μια γεύση δημιουργικής εγρίγορης, ικανοποίησης και πληρότητας κατά τη διάρκεια της μελέτης και της συγγραφής. Και μια γλυκόπικρη επίγευση τρυφερού αποχωρισμού μετά την ολοκλήρωσή του, όμοια με αυτήν που αφήνει η τελευταία γουλιά του καφέ.

